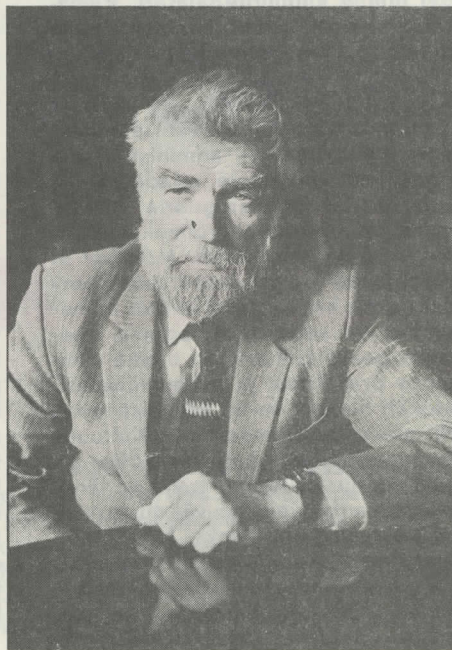

KULTUURI- POLIITIKAST ENN PÕLDROOSIGA

Vambola Salupuu foto

■ Viimasel ajal kõneldakse vajadusest asuda kiiresti välja töötama eesti kultuuri arengu koondprogrammi. Kas säärase eesmärgi püstitamine on teie arvates vajalik?

Tähtsasti on kultuur oma olemuselt isereguleeruv nähtus, seetõttu ma ei usu igasugustesse kultuuri-programmidesse ega pea neid eriti vajalikuks. Kultuurikontseptsiooni koostamise soov tuleneb ilmselt tahtmisest või vanadest aegadest pärit harjumusest juhtida ja valitseda, mis aga kultuurivallas kujuneb pigem destruktivseks tegevuseks. Kui üldse kõnelda mingist programmist, siis selle ülesanne saab olla vaid üks — **kultuuri ainelise baasi ja nüüdisaegse kunstiharidussüsteemi loomine Eestis**

■ Kultuurijuhtide hulgas on neid, kes arvavad, et meie vabariigis toimub mõnede kultuurivaldkondade alavääristamine ning teiste ületähtsustamine.

Üldises vaesuses paistab igaühele, et just tema valdkond saab kosutavaid rublasid ja ehituslimiite vähem, kui ta seda väärrib. Ei julge siin vahekohtunikuks olla. Küll on mind häirinud viimasel ajal kõlanud soovitused arendada nn. rahvuslikku kultuuri elitaarsemate kultuurivormide arvel. Esmapilgul tundub ju kõik loogiline,

kuid tooksin analoogia baas- ja rakendusteaduste vahekorras. Oleme pärast kalliks maksta läinud eksisamme jõudnud äratundmisele, et ainult «ebapraktilistele» süvauuringutele toetumine võib anda edulootusi ka praktilisi tulemusi taotlevatele uurin-gutele. Ka kunstikultuuris on selliseid vorme, mis ei saa olla eriti massilised, s. o. eksisteerib elitaarne kunst suhteliselt kitsama ringi jaoks. Kuid just siin luuakse väärtusi ja suundumusi, mis pikaks ajaks ette määravad ka populaarsemate kunsti-vormide näo ja arengusuunad. **Just siin sünnib rahvuskultuuri autoriteet.** On selge, et ilma elitaarse kultuurita ei suudaks eksisteerida ükski massilise kultuurivorm. Kuid ka vastupidi — ilma üldiselt kõrge kultuuri-nivoo oleks elitaarkultuuri areng küsitav. Mis puutub jõudsalt levi-vasse massikultuuri selle sõna kitsa-mas ja tihti halvustavas tähenduses, siis siingi ei leia ma paanikaks eri-list põhjust. Ilmselt on ühiskonna normaalseks funktsioneerimiseks ka taolised subkultuuri ilmingud vajali-kud.

■ Akadeemik Karl Rebane on avaldanud mõtet, et oleks ime küll kui IME-st saaks asja praeguste arutelude ja artiklite tasemel. Millisena kujutlete kultuurielu arengut IME tingimustes?

Kultuur ei saa olla isetasuv, ta pole seda kusagil maailmas. Iseküsimus on see, millistest allikatest do-tatsioon tuleb. USA-s näiteks toeta-takse ja arendatakse kunsti peami-selt paljude privaاتفondide kaudu, meil peamiselt kahest suurest raha-kotist. Selline tsentraliseeritus kas-vatab sõltlase mentaliteeti.

Kultuuri finantseerimiseks peaks liituma suurem hulk erinevaid orga-nisatsioone ja ettevõtteid, lähtudes endi konkreetsetest vajadustest ja kultuuriprogrammidest. See looks kultuuri arenguks pluralistlikuma, suuremat mitmekesisust ja konkurent-si tagava baasi. Samas suureneks kultuuri ühiskondlik roll. Selleks on vaja IME-t, kuid **rohkem veel kul-tuuriteadvuse lausa fantastilisena tunduvat tõusu.** Ka on eraldised, mida eesti kultuurielu saab üleliidulisest taskust, küllaltki suured. Isemajan-damise olukorras võime säärase või-maluse kaotada ning ei tohi teha illu-sioone, et kõik tuleb raskusteta. Vä-hemalt alguses võib isemajandamine kultuurile anda korraliku püksirihma-hoobi. Kuid isemajandamise ideed suveräänse liiduvabariigi tingimustes tuleb toetada, teist ja paremat teed lihtsalt ei ole. Me peame leidma IME raamides võimalused kultuuri va-baks arenguks.

■ Pärast Oktoobrirevolutsiooni ja nõukogude võimu algaastail Eestis olid paljudel juhtival ametikohtadel tuntud kultuuritegelased. Viimasel ajal pole olnud kombeks neile usaldada isegi kultuuri juhtimist.

Tõepoolest, meil on valitsenud üldine mentaliteet — administratiivne suhtumine kõikidesse asjadesse, ka kultuuri. Leidub kategooria inimesi, kes enda meelest on võimelised juhtima kõiki eluvaldkondi. Mõistagi ei võta paljud loovisiksused seda koorust enda kanda, kuigi leidub inimesi, kes on seda nõus tegema. Igatahes peaks kultuurijuht olema sümbioos praktilisest ja vaimuainesest, eeskätt filosoof, mitte administraator. Nii oleks tulnud mõelda ka Kultuurikomitee loomisel. Laiemas mõttes on aga küsimus selles, kui palju on tänapäeval haritud inimese väärtusteskalaal kohta kultuuri jaoks. Hiljuti olin Kielis ja lävisin linnavalitsuse juhtkonnaga. Mind hämmastas nende inimeste kultuuriteadlikkus — veel enam, võisin kõikidest asjadest rääkida professionaalsel tasemel. Meil ei kohta naljalt vastutavat töötajat, kellele saaks rääkida samal tasemel, isegi kui see isik on kultuuriametnik. Meie ühiskonna antisaaetuste hulka kuulub kultuursuse väljalülitamine üldkohustuslike inimväärtuste reast.

■ Milliseid võimalusi näete kultuurielu detsentraliseerimiseks?

Ei usu sellesse ettevõtmisse seni, kuni majanduse finantseerimine toimub tsentraliseeritud korras. Samuti on ekslik arvata, et meetodiga «võtame tüki kultuuri ja viime selle Viljandisse» lahendame probleemi. See on läbiproovitud mehhanism, mis ei käivitu. Kultuuri detsentraliseerimine saab toimuda kohapealse initsiatiivi alusel. Selleks on vaja nii tahet kui ka majanduslikke võimalusi, mõlemat on seni puudu. Hiljuti tuli tore algatus sealt, kust poleks oodanud — pean silmas kunstipäevade korraldamist Narvas. Kunstihuvilised kutsusid kokku noore avangardse kunsti esindajad kogu Nõukogudemaalt. Osavõtjad kinkisid kaasavõetud maalid ja graafilised lehed seemneks Narvas loodavale tänapäeva nõukogude kunsti galeriile.

Tänu entusiastidele ja kultuurilembesele linnavõimule sai võimalikuks minna arvates kõige võimsam kontseptuaalse kunsti manifestatsioon, mis Eestis kunagi on aset leidnud.

Iga paikkond peaks võtma kanda konkreetse ürituse. Loodan, et kohalike riigijorganite rahakoti kavandatav paisumine loob selleks aluse.

10 ■ Kaks aastat tagasi võttis NLKP Keskkomitee büroo vastu otsuse, mis

kohustas liiduvabariikide partei keskkomiteesid ja ministrite nõukogusid lahendama loomeliitude ainelise baasi probleeme. Liidud on teinud vägagi konkreetseid ettepanekuid, mida tuleb lahendada oma vabariigi valitsuse tasemel. Milline on asjade tegelik seis!

Midagi käegakatsutavat ei ole, kõik on alles paberil. Hetkel on meile keskne probleem kunstigalerii ehitus, mis läheb suurte raskustega. Vahepeal löid kiilu sisse meie sõbrad rohelised. Kaheksa nigelavõitu puu ja sirelipõõsa pärast pandi kaevamistöõdele veto. Olen ka ise suur loodusesõber, kuid ei mõista, et 8 puud otsustavad selle, kas Eesti saab kunstigalerii või jääb see teadmata ajaks ehitamata. Õnneks siiski on see takistus tänase seisuga ületatud. Vabariigi valitsuselt taotleme ka «Arsi» laiendamist. Planeerime suurendada kujundustööde mahtu, välja arendada uued tootmisharud, s. h. klaasitöötlemine ja portselanitootmine. Laiendamist vajab müügivõrk.

■ Millegipärast on viimastel aastatel hoogsalt arendatud komisjonikaubandust Tallinna vanalinnas. Samal ajal on kunstikauplused, näiteks kas või Viru tänava salong, kohutavas ruumikitsikuses.

Kunstikaupluste avamise eest vanalinnas olen ammugi sõda pidanud. Vahepeal saavutasimegi üpris soodsate otsuste vastuvõtmise, kuid linnavalitsus leidis sobiva olevat juba antud lubadustest taganeda. Peale pikki vaidlusi jõudsiime kompromissini, mida päris rahuldavaks pidada ei saa. Samas aga suureneb vanalinnas selliste kaupanduspunktide arv, mille puhul kuidagi ei saa aru müügikohti avanud ametimeeste mõttelaadist. Vanalinn on meie linna, kui mitte kogu meie rahva esindussildiks. Siia paigutatavate poodide, samuti muude asutuste valikul ei saa kuidagi lähtuda pelgalt merkantiilsetest kaalutlustest. Kui rääkisime kultuuri arendamise programmidest, siis just siin oleks, millele mõelda.

■ Eesti kultuurielu korraldamiseks on ellu kutsutud mitu institutsiooni: Kultuurikomitee, kultuuriga tegelevad osakonnad EKP Keskkomitees, Ministrite Nõukogus, Ametiühingute Nõukogus, Plaanikomitees ja mujal. Organisaatoreid oleks justkui piisavalt, ometi on probleemide koorem tinaraskeks muutunud, seda kas või materiaalse baasi osas. Jutt ei ole ju ühest ega kahest, ka mitte kümnest ehitamata kultuurikoldest. Ümmarguselt ootab tänase seisuga ehitusjärge, kapitaalremonti või sõna otseses mõttes surma suust päästmist (mõnda ei õnnestugi enam päästa) ligi poolsada rahvale hädavajalikku kultuuriobjekti.

Kultuuripoliitika puudumisest kõneleb fakt, et linnade uusrajoonid on ehitatud magalateks, mitte elamiseks. Vahel tekib tahtmine küsida, miks meil siin kultuurielmbesed Eestis see pilt nõnda kurvavõitu on!

Asjaajajaid on palju, nende tegevus dubleeriv ja kaootiline. Tegeldakse pisiasjadega, samal ajal vabariigisiselt lahendamist vajavad probleemid on aasta-aastalt kuhjunud. Kultuuriküsimused ei saa olla teisejärgulised. Praegu on meile vaja rahvamaju, uusi teatreid, kunstigaleriisid, Eesti Rahva Muuseumi ja paljusid teisi objekte. Minu arvates on lahendamata probleemide peapõhjused selles, et meie vabariigi juhtorganid pole pikka aega kultuuri laiemalt väärtustanud.

■ See, et meie vabariigis on eksperimentimisvõimalused kasinad, ei tähenda veel, et me kunsti poolest vaesed oleme. Kuidas hindate eesti kunsti levikut vennasvabariikides ja välismaal?

Huvi eesti kunsti vastu on suur, kuid laiemat koostööd vennasvabariikidega takistab aineiline viletsus. Kunstivahetus on kalline tegevus, ainuüksi noortenäituse korraldamine Kaasanis läks meile kõvasti maksma. Säärased mahuga näitused, mis toimus Moskvas, võime lubada pikkade aastate takka. Välisnäituste pakkumisi tuleb meile pidevalt, kuid nagu öeldud, me ei suuda neid kõiki (eriti suuremaid) vastu võtta seni, kuni valmib kunstigalerii. Häbiasi, et olime sunnitud kõrgetasemelise Jugoslaavia graafikanäituse välja panema ERKI saalis, sedagi üksnes kahe nädala jooksul.

Rahvusvahelises praktikas on oluline, millise autoriteediasemega galeriis üks või teine näitus toimub. Madalajärgulistes galeriides näitust ei märgata, ei külastata, sisuliselt üritust ei toimu. Kahjuks just sõprusühingute kaudu organiseeritud eesti kunsti näitused (aga see on meie oludes olnud üks tähtsamaid võimalusi) on teisejärgulistes galeriides. Viimasel ajal on siiski üht-teist rõõmustavat. Hiljuti sai Kunstnike Liit võimaluse vahetute kontaktide sisseseadmiseks sotsialismimaadega, «Estimpeksi» kaudu oleme lühikese aja jooksul sõlminud üle kümne lepingu mitme välisfirmaga eesti kunsti eksponeerimiseks ja müümiseks välisriikides. See annab meile ka valuuta teenimise võimaluse.

Ma usun eesti võimalustesse olla tähele pandud ja hinnatud rahvusvahelisel tasemel. Seni on aga meie esinemised teistes riikides olnud liialt episoodilised, et saaks rääkida osalemisest, veel vähem meie kohast maailmakunstis.

Vestelnud EBBA RÕIGAS